

Tahmelan Uramonkadun asemakaavan nro 8752 liito-oravaselvitys

11.9.2023

WSP Projekti 318486

Tekijä: Sara Caetano

Tarkastaja: Vera Rantalainen

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	3
2	Selvitysalueen yleiskuvaus	3
3	Lähtötiedot	4
4	Liito-orava	6
5	Selvitysmenetelmät.....	7
6	Tulokset	7
7	Johtopäätökset.....	12
8	Viittaukset	14

1 Johdanto

WSP on laatinut Tampereen kaupungin kaupunkiympäristön suunnittelun toimeksiannosta liito-oravaselvityksen Tahmelan Uramonkadun asemakaavan nro 8752 alueelle. Selvityksen tavoitteena on tuottaa tietoa liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikoista sekä liito-oravalle soveltuvista elinympäristöistä ja mahdollisista kulkureiteistä. Tietoa hyödynnetään alueen kaavoituksessa. Selvitys toteutettiin 12.4.2023 biologi Sara Caetanon (FM) toimesta.

2 Selvitysalueen yleiskuvaus

Kaava-alueen koko on noin 1,2 ha. Kaava-alueen tontilla 1410-1 sijaitsee 1890-luvulla rakennettu huvilarakennus, Tahmelan huvila, sekä piharakennus. Muilta osin kaava-alue on lähivirkistysaluetta lukuun ottamatta Uramonkadun käänköpaikkaa. Alue rajautuu lännestä Pyhäjärveen ja idän suunnalta pientaloalueeseen ja metsään. Maastoselvitys toteutettiin käytännössä laajemmalle, n. 2,4 ha kokoiselle alueelle, johon sisältyi kaava-alueen eteläpuoleinen rantametsä (kuva 1).

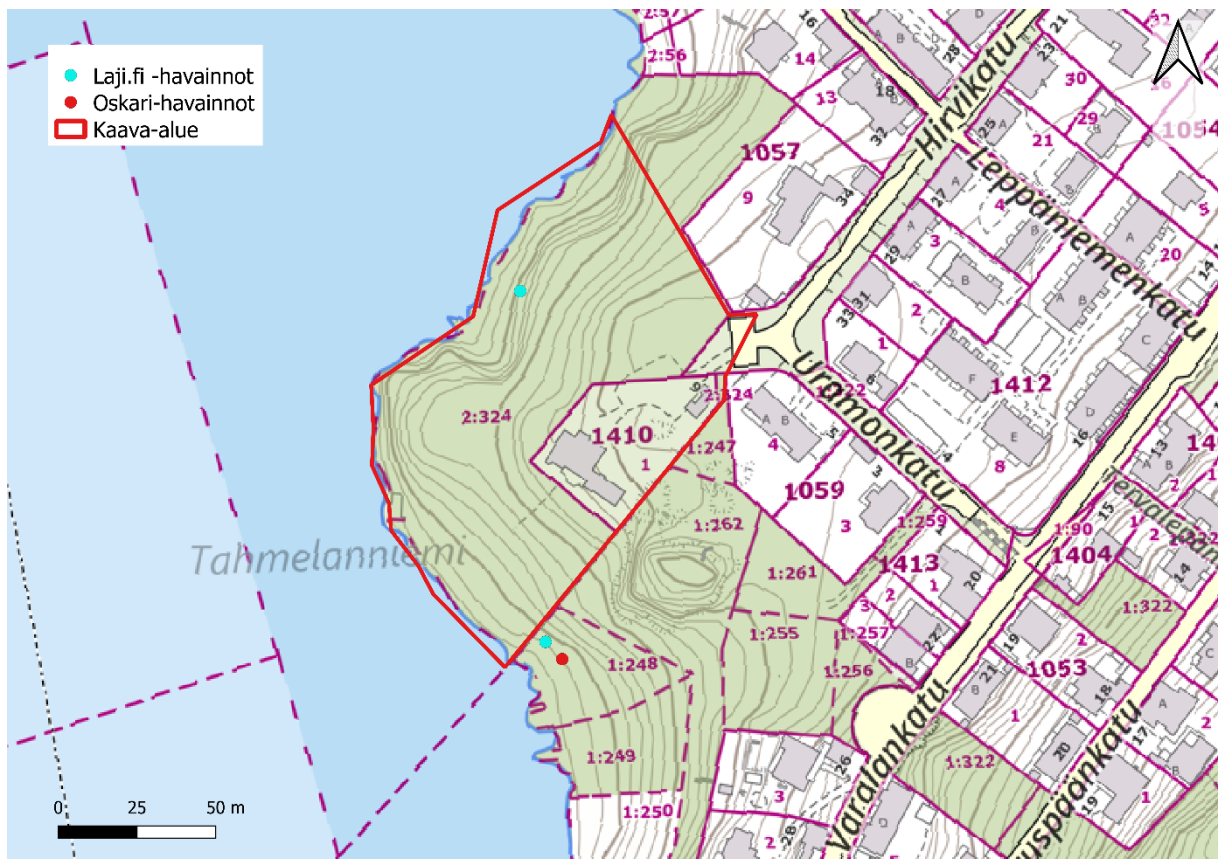
Kuva 1. Kaava-alueen ja toteutuneen selvitysalueen sijainti kartalla esitettynä.

3 Lähtötiedot

Selvitysalueella on tehty eliöstö- ja biotooppiselvitys (Tampereen kaupunki & FCG 2020), jossa selvitettiin myös liito-oravan esiintymistä alueella. Selvityksen mukaan alueella ei havaittu merkkejä liito-oravista tai niiden reviireistä, eikä alueella ollut liito-oravalle soveltuvaa elinympäristöä.

Tampereen kantakaupungin liito-oravaselvityksessä (Tampereen kaupunki 2016) tai Kantakaupungin liito-oravaseurannassa 2017–2019 (Tampereen kaupunki 2020) ei ole esitetty alueella liito-oravan elinympäristöjä tai muita havaintoja.

Laji.fi-tietokannassa on kaksi lajihavaintoa liito-oravasta toukokuulta 2023 (haettu 23.3.2023 ja 14.8.2023, sisältäen käyttörajoitetun aineiston). Havainnot ovat melko karkeita, havaintopaikan tarkkuus on määritelty 87 metrin ja 180 metrin tarkkuudella (kuva 2). Myös Tampereen kaupungin karttapalvelu Oskarissa on liito-oravahavainto kesäkuulta 2023 (kuva 2). Havainto on näköhavainto venerannan tervalepstä, todennäköisestä pesäpuusta.

Kuva 2. Liito-oravasta tehdyt havainnot kaava-alueella tai sen välittömässä läheisyydessä (punainen rajaus) Lähde: Laji.fi & Tampereen karttapalvelu Oskari.

Selvitysalueen lähimmät todetut liito-oravan elinympäristöt sijaitsevat lännessä Pispalan Pättiniemenpuistossa, noin 1 km etäisyydellä, sekä idässä Pyynikin luonnonsuojelualueella, noin 350 m päässä selvitysalueesta (kuva 3). Pättiniemenpuistosta ja Tahmelan rantapolulta on tehty asukashavaintoja liito-oravasta toukokuussa 2021. Pyynikin luonnonsuojelualueella Tampereen kaupungin ympäristönsuojeluyksikkö on tehnyt liito-oravakartoitusta toukokuussa 2023, jolloin jätöksiä havaittiin useiden puiden juurelta.

Kaava-alueella on voimassa vuonna 1978 hyväksytty asemakaava, jossa Tahmelan kartano on osoitettu opetustoimintaa ja sosiaalista toimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi, ja ympäröivä metsäalue puisto- tai virkistysalueeksi.

Kuva 3. Kaava-alueen (punainen rajaus) lähimmät liito-oravalle soveltuvat elinympäristöt ja yhteydet. Tummansinisellä erittäin soveltuvat ympäristöt, vaaleansinisellä soveltuvat ympäristöt. Oranssilla liito-oravan mahdolliset kulkuyhteydet.

Kuva 4. Kaava-alueen asemakaava vuodelta 1978. Lähde: kartat.tampere.fi

4 Liito-orava

Liito-orava (*Pteromys volans*) on rauhoitettu laji sekä luontodirektiivin II ja IV (92/43/EEC) laji. Vuoden 2019 Punaisen kirjan perusteella se on luokiteltu vaarantuneeksi (VU) (Hyvärinen ym. 2019). Uhanalaisuuden johtaneet syyt liittyvät liito-oravalle soveltuvan elinympäristön vähenemiseen. Syytä ovat metsien uudistamis- ja hoitotoimet, vanhojen metsien ja lahoppuun väheneminen, sekä metsien puulajisuhteiden muuttuminen. Puustoisien ympäristön pirstoutuminen vaikeuttaa liito-oravan liikkumista. Liito-oravan elinympäristöä ovat tyypillisesti vartuneet kuusivaltaiset sekametsät, joissa on lehtipuita ravinnoksi ja puunkoloja pesä- ja piilopaikaksi. Sopivia tikan tekemiä koloja on etenkin haavoissa. Liito-orava voi pesiä myös pöntöissä tai oravan tekemissä risupesissä.

Liito-oravausten elinpiirit ovat kooltaan kymmeniä hehtaareja, ja urokset liikkuvat niiden sisällä paljon. Naaraiden elinpiirit ovat pienempiä (3–10 ha), mutta niilläkin on useita pesäpaikkoja elinpiirin sisällä. Liito-oravat ovat paikkauskollisia. Liito-oravan kuoltua sen elinpiiri jää tyhjäksi, kunnes uusi yksilö löytää sen. Yhteydet liito-oravalle soveltuvien elinympäristöjen välillä ovat tärkeitä, sillä muutoin tyhjentyneet, hyvätkin elinpiirit voivat jäädä asuttamatta. Kulkuyhteytenä voivat toimia vartuneet metsät, mutta myös nuoremmat metsät sekä puustoiset puistot ja pihat. Niillä on kuitenkin oltava yli 10 m korkeita puita, jotta

liikkuminen puita pitkin mahdollistuu. Eniten liikkuvat nuoret yksilöt, jotka etsivät omaa elinpiiriä. Nekin kulkevat keskimäärin vain 2 km (mutta jopa 9 km) päähän synnyinalueeltaan (Hanski ym. 2000).

Luontodirektiivin IV lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulain 78 §:n mukaan kiellettyä. Liito-oravan tapauksessa näitä ovat puut (tai pöntöt ja rakennukset), joita liito-orava käyttää pesintään, suojapaikkana tai ravinnon varastointiin, ruokailupuut, sekä näitä kohteita suojaavat puut. Lisäksi yhteydet eri lisääntymis-, levähdys- ja ruokailupaikkojen välillä tulee turvata.

Liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittämiseen ja heikentämiseen tarvitaan poikkeamislupa ELY-keskukselta. Poikkeamislupa saatetaan myöntää, jos lajin suotuisa suojelutaso ei heikkene, hankkeella ei ole muuta toteuttamisvaihtoehtoa, ja hanke on yhteiskunnan edun mukainen.

5 Selvitysmenetelmät

Selvitysalue käytiin läpi 12.4.2023. Selvitys toteutettiin papanakartoituksena ohjeen ”Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt” (Nieminen & Ahola (toim.) 2017) mukaisesti. Liito-oravan esiintymistä alueella selvitettiin etsimällä niiden papanoita puiden alta. Liito-oravan papanat ovat keväisin helposti havaittavissa, kevätravinnosta johtuvan kellertävän värityksensä ja vähäisen aluskasvillisuuden ansiosta. Koska selvitysalue oli pieni, voitiin tarkistaa kaikkien puumaisten puiden alustat, keskittyen erityisesti varttuneiden kuusten ja haapojen alustoihin. Samalla alueelta tarkasteltiin puita, joissa oli liito-oraville sopivia risupesäitä, pönttöjä tai kolopuita. Myös mahdollisia liito-oravan kulkuyhteyksiä havainnoitiin. Havaintojen paikkatiedot tallennettiin maastossa QField -sovelluksella.

6 Tulokset

Kaava-alueella sijaitsee Tahmelan huvila pihoineen ja piharakennuksineen, sekä Pyhäjärveen viettävää rantametsää. Metsä on pääasiassa lehtipuuvaltaista, vaihtelevan ikäistä sekametsää, jossa kasvaa myös kuusta (kuva 5). Alue arvioitiin liito-oravalle soveltuvaksi elinympäristöksi, koska sillä kasvaa järeitä lehtipuita, kuten haapaa ja koivua, suojaa antavia kuusia, ja runsaasti ravinnonhankintaan soveltuvaa nuorta lehtipuuta (kuva 7). Alueen toimivuutta liito-oravan elinympäristönä rajoittaa kuitenkin soveltuvien levähdyspaikkojen puute, sillä siltä todettiin vain yksi puunkolo rannan koivupökökelössä

(kuva 7). Kaava-alueen eteläosassa on kuivempaa mäntyvaltaista kalliota, joka ei sovellu liito-oravan elinympäristöksi (kuva 6). Varsinaisen kaava-alueen sisältä ei tehty liito-oravan jätöshavaintoja.

Kuva 5. Kaava-alueen rantaan viettävää lehtipuuvaltaista metsää.

Kuva 6. Kaava-alueen eteläosan mäntyvaltaista metsää.

Kohdealueen ulkopuolelta, alueen etelärajalta tehtiin selvityksessä useita liito-oravan jätöshavainnoja (kuva 7). Havainnoja tehtiin yhteensä 14 puun juurelta. Puut olivat tervaleppiä, kuusia, koivuja ja vaahteroita. Etenkin rannan tervaleppien alla oli satoja papanoita. Yhdessä rannan puista todettiin kolo, ja kyseessä on todennäköisesti liito-oravan pesäpuu. Alueella havaittiin lisäksi kolomänty ja kaksi vaahteraan asennettua linnunpönttöä (kuva 7). Alue on liito-oravalle soveltuvaa lehtipuuvaltaista metsää (kuva 8), joka rajattiin liito-oravan elinympäristöksi (kuva 7). Papanoita havaittiin rantalehdon lisäksi myös ylärinteen kallioiden ympäristöstä, kuusien alta (kuva 9). Myös nämä alueet rajattiin mukaan liito-oravan elinympäristöön, vaikka jätöshavaintojen perusteella elinympäristön painopiste sijoittuu alarinteelle rantalehtoon. Etelään jatkuessaan ranta muuttuu liito-oravalle heikosti soveltuvaksi mäntyvaltaiseksi metsäksi (kuva 10).

Kuva 7. Kaava-alueen eteläpuolella tehdyt liito-oravan jätöshavainnot, kolopuiden ja pönttöjen sijainnit, liito-oravalle soveltuvien elinympäristöjen rajaukset, ja mahdolliset kulkuyhteydet soveltuvien elinympäristöjen välillä, ilmakuvassa esitettyinä.

Kuva 8. Kaava-alueen eteläpuolella on lehtipuuvaltainen kuvio, joka tulkittiin liito-oravan elinympäristöksi.

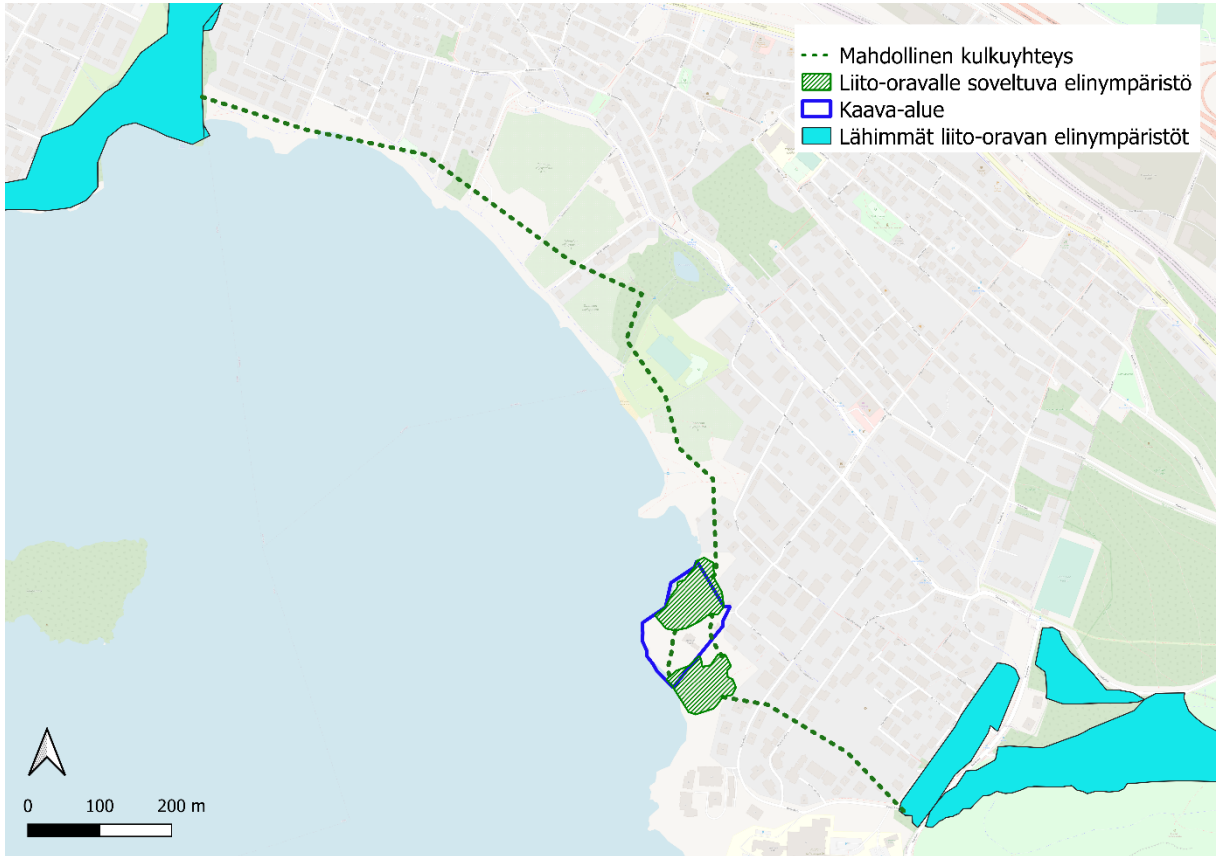
Kuva 9. Ylärinteen louhikoiden luona kasvaa kuusia, joiden alta havaittiin joitakin papanoita.

Kuva 10. Ranta jatkuu etelään liito-oravalle heikosti soveltuvana mäntymetsikkönä.

Liito-oravan mahdolliset kulkuyhteydet lähimmille todetuille liito-oravan elinympäristöille arvioitiin toimiviksi, sillä selvitysalueen ympäristössä on runsaasti metsistä, puustoista ja piha-alueista muodostuvaa puustoista ympäristöä (kuva 11). Tämä tukee Tahmelan elinympäristön merkitystä osana liito-oravan elinympäristöverkostoa. Toimivat kulkuyhteydet todettujen ja soveltuvien elinympäristöjen välillä mahdollistavat nuorten yksilöiden levittäytymisen sekä koiraiden liikkumisen elinympäristöltä toiselle.

Myös selvitysalueen sisällä soveltuvien elinympäristöjen väliset kulkuyhteydet vaikuttavat toimivilta, ja kartoilla esitetään kaksi vaihtoehtoista kulkuyhteyttä Tahmelan huvilan länsi- ja itäpuolelta (kuvat 7 ja 11). Huvilan länsipuolella puusto on yhtenäisempää, mutta liito-oravalle soveltumatonta mäntymetsää. Männyt kuitenkin toimivat yhteyspuina. Huvilan itäpuolella puusto on lehtipuuvaltaista, mutta harvempaa, johtuen huvilan piha-alueesta. Puiden väliset etäisyydet ovat kuitenkin tarpeeksi lyhyitä, jotta liito-oravan kulkuyhteys ei heikenny.

Kuva 11. Arvio liito-oravan kulkuyhteyksien mahdollisesta sijoittumisesta selvitysalueelta lähimmille liito-oravan todetuille elinympäristöille.

7 Johtopäätökset

Selvityksen tavoitteena oli tuottaa tietoa liito-oravan esiintymisestä alueella, jotta mahdolliset liito-orava-arvot voidaan huomioida alueen kaavoittamisessa. Tahmelan Uramonkadun asemakaavan nro 8752 tavoitteena on huvilan käyttötarkoituksen muuttaminen asumisen ja yleisen käytön mahdollistavaksi. Rantavyöhykkeet jäävät yleiseen käyttöön virkistysalueeksi. Kääntöpaikalta osoitetaan uusi yhteys rantavyöhykkeen virkistysalueelle.

Tämän selvityksen perusteella kaava-alueen eteläpuolelle sijoittuu liito-oravan elinalue, jolla on liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Tätä todettua elinympäristöä ei tule heikentää tai hävittää. Myös osa kaava-alueesta on liito-oravalle soveltuvaa elinympäristöä, joka todetun elinympäristön läheisyyden perusteella on todennäköisesti liito-oravan käytössä esimerkiksi ravinnonhankintaan. Kaava-alueelta ei liito-oravan papanoita tässä selvityksessä havaittu, mutta Laji.fi -tietokannan mukaan myös alueen sisäpuolelta on tehty hiljattain yksi havainto liito-oravasta (kuva 2). Tämä tukee ajatusta siitä, että myös asemakaava-alueella sijaitseva soveltuva elinympäristö on liito-oravan käytössä, vaikka sillä ei arvioitu tämän selvityksen perusteella sijaitsevan lisääntymis- ja levähdyspaikkoja.

Liito-oravan huomioimiseksi asemakaava-alueella suositellaan alueen puuston säilyttämistä. Kaavan tavoitteet eivät vaikuta olevan ristiriidassa liito-oravan esiintymisen kanssa, sillä rantametsä on tarkoitus säilyttää puustoisena, jolloin se jatkossakin soveltuu liito-oravan ravinnonhankintaan ja kulkuyhteyksiä tukevaksi alueeksi.

8 Viittaukset

Hanski I.K., Stevens P., Ihalempiä P. & Selonen V. 2000. Home-range size, movements, and nest-site use in the Siberian flying squirrel, *Pteromys volans*. – *Journal of Mammalogy* 81: 798-809.

Hyvärinen E., Juslén A., Kemppainen E., Uddström A. & Liukko U.M. 2019: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.

Kontula T. & Raunio A. (toim.) 2018: Luontotyyppien punainen kirja. Suomen ympäristö 5/2018

Nieminen M. & Ahola A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.

Ramboll / Tampereen kaupunki 2016: Tampereen kantakaupungin liito-oravaselvitys.

Tampereen kaupunki 2020: Liito-orava osana yleiskaavan viherverkkoa. Seuranta 2017–2019.